

Ki a tudós?

KUTATÓ VS. TUDÓS

Hozzászólás Péter László a *Magyar Tudomány* 2020. októberi számában megjelent *Természettudósnak lenni vagy nem lenni* című cikkéhez

RESEARCHERS VS. SCIENTISTS

Izsák János

a biológiai tudomány doktora, ny. egyetemi tanár
ijanos@caesar.elte.hu

Ki a „tudós”? Ki a „kutató”? (Alább az idézőjeleket jobbra elhagyom.) Időszerű vagy éppen örök kérdések ezek. A vonatkozó cikk megállapításaihoz lelkesen csatlakozom. Mint már a cikk címéből kiderül, Péter László a kérdést bölcsen a természettudomány területére korlátozza. Revelációt ígérő válaszra persze sem ő, sem a remélt hozzászólók nem vállalkozhatnak. Számos időszerű kérdés, szempont felmerülése viszont a cikk kapcsán talán remélhető.

Igen, már az MTA nevében is ott áll a „Tudományos” jelző, és nem Magyar Kutatási Akadémiáról beszélünk (ha manapság többnyire ilyesmire gondolunk is). Hogy gondolatainkban jól elkülönül a tudósi és a kutatói karakter, azt bizonygatni nem kell. A tudósi karakterhez közel áll a *polihistor* megjelölés is, bár utóbbi mára már-már értelmét veszítette. Persze az előfordul, hogy a kétféle karakter vagy habitus ugyanazon személyben lakozik. Valami olyasmi mondható, hogy a tudós – szemben a kutatóval – a saját kutatási terveinek nagy részét feláldozva, életpályáján belső igénytől hajtva törekszik viszonylag széles körben megismerkedni egymástól viszonylag távol álló szakterületekkel. Például szakdolgozati témavezetőként nem restell kutatási területétől viszonylag távol álló szakdolgozati témákat kiírni. Vagy sokféle szakterületről merítve ír figyelemfelkeltő szándékkal tudományt népszerűsítő ismeretterjesztő folyóiratokban. Vagy legalább egészen távoli diszciplínák terén tesz szert pallérozottságra. Más oldalról – mint tudjuk – a kutató teljes szakmai ismeretanyaga éppenséggel meg is haladhatja a tudósét.

A tudósi alkat elismertetése – pláne az MTA berkeiben – reménytelen (még ha természettudományokról van is szó). Tudósok (vagy inkább-tudósok) esetére nem is nagyon való az értékelés tisztje az MTA-nak, már csak azért sem, mert a tudósi

„teljesítmény” értékelési lehetősége eleve sokkal korlátozottabb, mint a kutatóié. Az akadémiassá válás folyamatában is a kutatói sikeresség az alapvető szempont. De a tudósi attitűdnek és meritumnak az elismerése az MTA-énál szélesebb körben is messze elmarad a kutatói teljesítmény elismerésétől. Gondoljunk például a pályázatok (oh, pályázatok...) rendszerére: például a szakirodalomban való búvárkodás kapcsán nem jelentkezik országra szóló műszerigény, utazási igény, hasonlók. Mindezen azonban kár lamentálni, ilyen a dolgok, a világ természete.

Az MTA kutatóintézeiteiben a tudósi alkattal szemben szükségképpen szintén a kutatói alkat megfelelése dominál. A „tudósi” alkat másodlagosan kerül mérlegelésre. De, hogy valami féloldalasság vagy legalábbis valamiféle hiányérzet kialakul mindezzel kapcsolatban a szakmai hajszába belekényszerülő nemzetközi és a magyar tudományos közéletben, az egyértelmű. Az is elmondható, hogy manapság – kényszerűen – világviszonylatban is egyre távolodik a tudósi és a kutatói karakter. Így azután a tudósi karakter (legyek megengedőbb: „tudósi beütés”) egyre ritkább. Még az ún. iskolateremtő tevékenység is inkább kötődik akadémiai megítélés szerint áttételesen a kutatói tevékenységhez. Pedig nagy számban volnának kívánatosak tudóstársadalmunkban, egyetemi életünkben „tudós” habitusú kollégák.

Világos, hogy a fent érintett arányok nagymértékű megváltoztatását nem lehet elérni, és az nem is volna kívánatos. De igenis, bizonyos erőfeszítés megtétele, az arányok valamelyes módosítása kívánatos lenne.

Mi az tehát, amit az MTA természettudományi oldala a felsőoktatás más „erőivel” karöltve megtehetne? Javasolható volna például vonatkozó tárgyú előadás-sorozat szervezése a tudós vs. kutató témakörben. Vagy fel lehetne karolni például természettudósok életútjának, szakmai pályájának behatóbb ismertetését. Az MTA természettudományos osztályain ad hoc munkabizottságok időről időre javasolhatnák irodalmi feldolgozásra valamilyen pályázat keretében manapság a kívánatosnál kevésbé kultivált vagy egyenesen elhanyagolt és az általános figyelemtől távol került kérdéskörök felelevenítését. Ebbe hangsúlyozottan bekapcsolódhatnának a **tudományegyetemek**. Merthogy utóbbi intézmények a magyar tudományosság alapvetően fontos letéteményesei...